

дитину з різними гендерними моделями. Це, зі свого боку, дозволяє формувати суспільні норми гендерної рівності.

Література:

1. Толерантне ставлення до людей з особливими потребами. URL: <http://km-rda.gov.ua/infosim/3802-tolerantne-stavlennia-do-liudey-z-osoblivimi-potrebami.html>.
2. Молчанова А. О. Толерантність як ціннісна основа професійної діяльності педагога: посібник. Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2013. 188 с.

«КИСЛОТНЕ НАСИЛЛЯ» ЩОДО ЖІНОК: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

Жукова Л. В.

Наук. керівн.: *д-р пед. наук., доц.* **Онипченко О. І.**

*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради*

Жінки у всьому світі потерпають від домашнього насильства більше, ніж від пограбувань та в автомобільних катастрофах, разом узятих. Серед жінок, які стали жертвами насильства, у п'ять разів більше спроб самогубства, ніж у жінок, які не зазнали цього лиха. Майже третина жінок, яким були завдані побої, які зазнали насилля, страждає на довготривалі депресії, деякі з них долучаються до вживання алкоголю і наркотиків, багатьом потрібна допомога психіатра [1, с. 319]. Щороку близько 10000 жінок в Україні страждають від домашнього насильства [2; 3].

Одним із жахливих видів насилля є так зване «кислотне насилля». Розглянемо більш детально причини його виникнення та визначимо країни, де воно здійснюється. **Метою** статті є аналіз проблеми насилля щодо жінок, зокрема «кислотне насилля» в країнах світу та в Україні як соціального явища; визначення причин, наслідків та засобів його подолання.

Стан дослідження. Фундаментальні основи сучасних теорій насильства були закладені в дослідженнях Х. Арангурена, Г. Блумера, М. Вебера, Д. Галтунга, Л. Гумпловича, Р. Дарендорфа, Е. Дюркгейма, Г. Зіммеля,

Л. Козера, К. Маркса, Р. Мертона, Г. Москі, У. Самнера, Н. Смелзера, А. Смолла, П. Сорокіна, О. Шпенглера, Г. Тарда, З. Фрейда, Е. Фромма.

Проблеми профілактики та протидії насиллю в сім'ї досліджували такі вчені, як О. Бандурка, А. Блага, О. Джуза, Л. Крижна, О. Костирь, Ю. Крупка, К. Левченко, О. Литвинов, Г. Мошак, М. Панов, Я. Сотак, О. Старков та ін. [3]. Вказаними вченими сформовано низку принципово важливих положень та рекомендацій щодо профілактики та протидії насиллю, зокрема кислотному. Але в сучасних умовах України насильство над жінками в сім'ї не втрачає своєї актуальності і потребує подальшого дослідження та розробки заходів протидії цьому явищу.

Виклад основного матеріалу. Кислотні атаки беруть свій початок у XIX столітті з розвитком хімічної промисловості та поширенням хімікатів у побуті. У цей період кислоти або ж інші їдкі матеріали починають використовувати для з'ясування стосунків. Слід зауважити, що жертвами таких нападів стають як жінки, так і чоловіки. Нападниками теж стають представники обох статей. Головний мотив – ревності та помста коханкам чи коханцям. У 1915 році принц Леопольд Климент Саксен-Кобург-Готський отримав порцію кислоти від своєї коханої. Через шість місяців він помер [4].

Облити кислотою – так виглядають традиційні «розборки» з жінками, які «образи́ли» почуття чоловіка. Найчастіше таким чином чоловіки мстяться за ганьбу. Як правило, це відмова вийти заміж, домашні сварки, майнові суперечки або відхилені сексуальні домагання. Опіки від кислоти рідко вбивають, але завдають серйозних каліцтв. Крім того, вони призводять до соціальної ізоляції жінки, що дає ще більше можливості контролю над нею [5].

Один із високих рівнів небезпеки для жінок виявила Індія, адже там часті випадки обливання кислотою, існує практика операцій на жіночих статевих органах, дитячі шлюби і фізичне насильство. У 2015 році в цій країні було зареєстровано 249 випадків, коли жінок обливали кислотою, а у 2016 – вже близько 300. За свідченням активістів, у реальності кількість таких випадків є більшою. У 2013-му в країні була створена некомерційна організація Stop Acid Attacks, яка відстоює права жертв нападів і допомагає їм упоратися з психологічними наслідками того, що сталося. Наприкінці 2016 року в Індії прийняли поправку до закону про інвалідність за наслідками кислотних атак, що дає їм можливість отримувати компенсацію і роботу в держустановах.

Крім Індії, така форма насильства поширена в Афганістані, Сирії, Сомалі, Саудівській Аравії, Пакистані, ДР Конго, Ємені, Нігерії, а також в США (в кіноіндустрії). Найнебезпечнішим для жінок мегаполісом експерти визнали Каїр [6]. У місті Ісфахан жінки почали потерпати від нападів через те, що, на думку зловмисників, вони не правильно носять хіджаб. Жертвами найчастіше стають жінки за кермом. До них під'їжджають мотоциклісти і бризкають в обличчя сумішшю з води та мийних засобів.

Звіт місії ООН по Афганістану стверджує: «Важливо зазначити, що випадки насильства проти жінок часто лишаються невідомими через культурні обмеження, соціальні норми, табу та загальноприйняту практику дискримінації. Крім того, відчуття незахищеності та слабкість законів призводять до того, що жінки не мають змоги звернутися до офіційних інституцій та правосуддя» [7]. Також жінки зазнають насильства через бажання отримати освіту. Наприклад в Афганістані був здійснений напад на дівчат, що повертались зі школи. Їх облили кислотою через те, що вони отримували середню освіту. Згідно з Конституцією цієї країни, за жінками закріплене право на отримання освіти, проте на практиці все значно складніше. Це зумовлено, зокрема, впливом радикального ісламського руху (Талібану), що декларує повну залежність жінки від батька або чоловіка, забороняє жінкам отримувати освіту. Прихильники радикального ісламу, які обливають кислотою дівчат, що відвідують школу, залишаються непокараними за свої дії [8]. В Афганістані, щоб якось виправити ситуацію з жіночою освітою, були запуснені освітні програми міжнародними організаціями. Проте вони наштовхнулись на проблеми з безпекою школярок та традиційні цінності, що поширені в суспільстві.

В Міжнародній організації допомоги жертвам кислотних нападів Acid Survivors Trust International наголошують, що кислотне насилля – це злочин, який не має географічних меж. І дійсно, згідно з їхньою статистикою, непоодинокі випадки фіксують в Європі (хоча лідерами залишаються азійські країни). На жаль, кислотне насилля не оминуло й Україну. Так, перший випадок кислотного насилля було зафіксовано у 2013 році. Чоловік після сварки дістав із холодильника банку з написом «Отрута для коханої дівчини» та хлюпнув рідину в обличчя своїй 18-річній дружині. Рідиною виявилася хлоридна кислота. Приводом послужило бажання дружини розірвати шлюбні стосунки.

У 2015-му в Рівному напали на 66-річну Ганну Іванову, яка вела громадську діяльність та балотувалася до міської ради. Нападник прийшов до кандидати додому, подзвонив у двері та уточнив, чи перед ним Ганна Іванова. Почувши ствердну відповідь, він облив її невідомою рідиною, яка під час аналізу була визначена експертами як хімікат.

У грудні 2017 року невідомий у Дніпрі облив концентрованою оцтовою кислотою Любов Барко. Її виманили з кафе під приводом забрати в кур'єра квіти від колишнього чоловіка. Натомість жінку зустрів молодик з пляшкою. Любов Барко звинувачує в організації нападу свого экс-чоловіка, оскільки атака відбулася через тиждень після її весілля з французьким режисером. Колишнього вона кинула через моральне та фізичне насилля.

Останній гучний випадок кислотного насилля, який вражає своєю зухвалістю, був скоєний щодо громадської активістки Катерини Гандзюк. Її атакував невідомий близько 08:30 ранку, коли вона йшла на роботу. Найімовірнішою причиною нападу на Катю Гандзюк була громадська діяльність жінки.

Отже, маємо чотири напади протягом останніх п'яти років в Україні. Усі вони були скоєні стосовно жінок. Два випадки – ревності, два, – найімовірніше, громадська активність. Напади із застосуванням їдких речовин в Україні не фіксують окремим реєстром, детальної статистики немає [4].

Висновки. Міжнародне право щодо захисту прав людини тлумачить насильство у сім'ї як порушення прав людини й зобов'язує країни виробляти ефективні правові засоби протидії насиллю. Тому питання попередження та протидії насильству в сім'ї є предметом численних міжнародних актів, ратифікованих багатьма країнами світу. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979) гарантувала жінкам рівні права з чоловіками в усіх сферах життя включно з освітою, працевлаштуванням, охороною здоров'я, правом голосувати, обирати громадянство тощо.

Першим міжнародно-правовим документом, що дає визначення поняття «насильство щодо жінок», є Декларація ООН про викорінювання насильства щодо жінок (1993), в якій, термін «насильство щодо жінок» розуміється як будь який акт насильства, вчинений на підставі статевої ознаки, який спричиняє або може завдати фізичну, статеву чи психологічну шкоду або страждання жінкам,

а також загрози вчинення таких актів, примушування або свавільне позбавлення свободи, будь то у суспільному чи особистому житті [9].

В Україні є закони, які регулюють питання, пов'язані з гендерною рівністю, домашнім насильством, сексуальним домаганням, зґвалтуванням у подружжі, іншими сексуальними та фізичними злочинами, а також питання, пов'язані зі збором даних окремо про чоловіків і жінок. У січні 2018 року набув чинності Закон України № 2229-VIII «Про запобігання та протидію домашньому насильству». За рік, у січні 2019 року, набув чинності Закон України № 2227-VIII «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами». Цей закон визнає домашнє насильство окремим кримінальним злочином. Також він запровадив заходи щодо боротьби з сексуальним насильством, переслідуванням, сексуальними домаганнями, примусовими шлюбами, каліцтвом жіночих статевих органів, примусовою стерилізацією та примусовими абортами.

У 2017 році Комітет із ліквідації дискримінації жінок (Комітет CEDAW) висловив занепокоєння, що «немає достатньо інформації про насильство над жінками, зокрема домашнє й сексуальне, оскільки бракує статистичних даних, дезагрегованих за віком та інформації про взаємини між жертвою та кривдником». Тому, відповідно до вимог Конвенції, він рекомендував уряду забезпечити комплексний збір статистичних даних про домашнє, сексуальне та інші форми насильства над жінками, які дезагрегують за віком та характером взаємин між жертвою і кривдником. Було запропоновано отримати технічну підтримку від відповідних агентств ООН, а також залучити до співпраці асоціації жінок, що могло б допомогти зібрати точні дані.

У 2016 році у доповіді Ради Європи також йшлося, що директивні органи стикаються з браком всебічних комплексних даних про масштаб і різні форми насильства над жінками: «Оскільки більшість жінок не повідомляє про випадки насильства, дуже мало справ зареєстровано в офіційних даних кримінального судочинства. Це означає, що відповідні заходи політичного і практичного характеру, спрямовані на вирішення проблеми насильства над жінками та домашнього насильства, не завжди ґрунтуються на всебічних фактичних даних». На думку експертів, з якими проводилися обговорення в рамках цього

дослідження, однією з причин браку надійних даних є брак довіри до поліції. Лише частину випадків насильства над жінками було зареєстровано в поліції, і дуже незначна їх кількість закінчується обвинувальним вироком. Винесення обвинувальних вироків не відповідає злочину, а тому не є стримувальним чинником.

Уряд та міжнародні організації проводять просвітницькі кампанії щодо подолання запобігання насильству за ознакою статі. Наприклад: щорічна кампанія «16 Днів проти насильства в Україні», де на державному й місцевому рівнях для студентів, учителів і батьків проходять інформаційно-освітні заходи, які стосуються гендерного насильства тощо.

Постраждалим від насильства жінкам і тим, хто перебуває в зоні ризику, необхідно забезпечити доступ до захисту й основних служб. В Україні організовано такі заходи щодо захисту: телефонна гаряча лінія для жінок, п'ять притулків недержавних (неурядових) організацій, 22 центри з надання соціальної та психологічної допомоги й дев'ять центрів із надання психологічної та юридичної допомоги. Центром «Ла Страда-Україна» було організовано національну гарячу лінію для постраждалих від домашнього насильства, торгівлі людьми або дискримінації за ознакою статі.

Безумовно, враховуючи, що факти насильства є однією з найбільш розповсюджених форм порушення прав людини у світі, профілактика та протидія цьому явищу потребує комплексної уваги й активної взаємодії всіх суспільних інститутів та фахівців, зокрема фахівців соціальної сфери, які займаються питаннями наукового та практичного вирішення цієї проблеми.

Література:

1. Колінько О. О. Жінка як жертва доведення до самогубства. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 4. С. 319-322.
2. Колесник Л. А. 25 листопада – Міжнародний день боротьби за ліквідацію насильства по відношенню до жінок. URL: <http://nvmk.org.ua/579-25-listopada-mizhnarodniy-den-borotbi-zalikvidaciyu-nasilstva-po-vidnoshennyu-do-zhinok.html>.
3. Малиновська Т. М. Попередження насильства над жінками в сім'ї. *Право і безпека*. 2016. № 1(60). С. 117-121.
4. Хто і чому обливає кислотою людей в Україні та світі. URL: <https://uain.press/articles/hto-chomu-oblyvaye-kyslotoyu-lyudej-v-ukrayini-ta-sviti-978896>.

5. Жінок в Пакистані обливають кислотою за «ганьбу». URL: <https://news.tochka.net/ua/99704-zhenshchin-v-pakistane-oblivayut-kislotoy-za-pozor-foto/>.
6. Найнебезпечніші країни для жінок. URL: <https://ua.korrespondent.net/world/3984425-nazvano-naibezpechnishi-krainy-dlia-zhinok>.
7. ООН: «Масштаб насильства проти жінок в Афганістані важко оцінити». URL: https://wcu-network.org.ua/possessing-equal-rights/news/OON_%E2%80%9C%9CMasshtab_nasilstva_proti_zhnok_v_Afganstan_vazhko_ocniti_
8. Жінки Афганістану: проблеми освіти. URL: <https://genderindetail.org.ua/community/comments/zhinki-afganistanu-problemi-osviti.html>.
9. Декларация об искоренении насилия в отношении женщин / провозгл. резолюцией 48/104 Ген. Ассамблеи ООН от 20.12. 1993. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_506#Text.

«МОГЛА І ПОВИННА БУЛА»: ЯК СЕРІАЛ «СЕКС І МІСТО» СТАВ ФЕМІНІСТИЧНИМ МАНІФЕСТОМ В УКРАЇНІ 2000-х РОКІВ

Зіньчук С. В.

Наук. керівн.: канд. іст. наук **Єремєєва К. А.**

Український державний університет залізничного транспорту

У «Радянському Союзі сексу не було», а в офіційному медіапросторі – точно. Проте, з наближенням розпаду СРСР, він все більше наближувався до пересічних громадян та потрапляв у всі можливі сфери життя. Спочатку здалась вітчизняна преса, кінематограф, книгодрукування, а згодом на населення обрушився раніше заборонений контент з-за кордону. Секс з'явився в друкованій продукції та на телебаченні. Про нього почали говорити та писати, але гідної сексуальної освіти в 1990-х так і не з'явилося.

З початком перебудови починають все частіше говорити про проблеми проституції, статевого виховання, контрацепції, зняття табу з оголеного тіла, епідемії венеричних хвороб та ВІЛ-СНІДу. Проте навіть це не переросло у гідне та необхідне сексуальне просвітництво. Діти та підлітки дізнаються усю цікаву та потрібну їм інформацію не від батьків або у школі (не через те, що дорослі не вважають схожі питання важливими, а через те, що вони самі не підковані та необізнані у цьому питанні; не мають досвіду та необхідної підготовки для схожих розмов), а від таких же підлітків або сумнівних джерел, що лише закріплювали та укорінювали безліч міфів навколо сексу, репродуктивного здоров'я, венеричних хвороб, особливостей взаємостосунків між людьми,